

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.3/7

DOI <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2022-80-3-69-73>**Журавель Микола Володимирович,**

кандидат юридичних наук

(Одеська державна академія будівництва та архітектури, м. Одеса)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1572-6985>

ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТУ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПОРУШЕННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ (ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ)

Стаття присвячена аналізу наукових підходів щодо визначення сутності кримінально-правової характеристики злочинів проти довкілля. Приділяється увага необхідності виокремлення таких наукових понять, як «кримінально-правова характеристика певного виду кримінального правопорушення», або «кримінально-правова характеристика групи злочинів». Розглянуто проблему формування кримінально-правової характеристики як системи узагальнених даних про типові ознаки кримінальних правопорушень з урахуванням зв'язків між елементами. Підкреслено практичне значення вказаної характеристики в організації розслідування злочинів проти довкілля, у побудові методичних рекомендацій із досудового розслідування даної групи кримінальних правопорушень.

Ключові слова: злочини проти довкілля, кримінальне правопорушення, кримінально-правова та криміналістична характеристика, кримінальне провадження, досудове розслідування, криміналістична методика.

Постановка проблеми. Формулюючи наукову концепцію з питань створення теоретичних основ криміналістичної методики розслідування злочинів проти довкілля, необхідно визначити головні категорії, які будуть виступати предметом дослідження. В нашому випадку однією з таких головних категорій є криміналістичне розуміння екологічного злочину, екологічного кримінального правопорушення або злочину проти довкілля. Для досягнення цієї мети необхідно визначити напрями і завдання дослідження, віднайти узгоджене тлумачення цієї головної категорії криміналістами науковцями та юристами-практиками, а також визначитися з поняттям кримінально-правової характеристики цього виду злочинів.

Можна взяти за аксіому твердження, що основу криміналістичного розуміння екологічних кримінальних правопорушень становить їх правове визначення. Наприклад, О.Н. Колісніченко зазначав, що кримінальне право допомагає правильно визначати ті обставини, що підлягають з'ясуванню у процесі розслідування, а І.М. Лузгін зазначав, що розслідування злочину залежить від його юридичних ознак та умов учинення. Водночас специфікою злочину проти довкілля є те, що на визначення цього поняття впливають результати досліджень не лише в галузі кримінального права, а також в галузях кримінології, юридичної психології, екологічного права.

Кримінальне правопорушення як конкретна дія (бездіяльність) суб'єкта, поведінка, вчинок особи чи групи осіб, заборонені кримінальним законом, є предметом дослідження кримінально-правової науки. Вагомий внесок у вивчення феномену злочину (кримінального правопорушення) й злочинності як соціального явища зробили науковці різних галузей гуманітарних, природничих і технічних наук. Такі дослідження містяться в працях вчених-кримінологів, криміналістів, фахівців з кримінальної психології та інших юридичних наук.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання класифікації злочинів за різними критеріями та кваліфікації суспільно небезпечних діянь привертала увагу таких фахівців в галузі кримінального права, як П.П. Андрушко, Я.М. Брайнін, М.В. Володько, А.А. Горницький, В.А. Клименко, М.Н. Ковальов, П.К. Кривошеїн, В.К. Матвійчук, П.С. Матишевський, В.М. Смітєнко, В.В. Сташис, С.А. Тарарухін, В.Я. Тацій. Соціально-політична сутність злочину досліджувалась в роботах В.В. Дурдинця, О.М. Литвака, М.І. Мельника, О.В. Микитчика, Г.О. Омельченка, О.В. Скрипнюка, О.С. Саїнчина, В.І. Шакуна та ін.

Певні аспекти екологічної злочинності розглядались в працях вітчизняних і зарубіжних учених у галузі кримінології, кримінального права, криміналістики, екологічного права: В.І. Андрейцева, М.І. Вєревичевої, О.В. Виноградової, С.Б. Гавриша, В.О. Глушкова,

А.П. Гетьмана, С.А. Голуб, В.К. Гришука, О.М. Джужі, О.О. Дудорова, С.О. Книженко, А.Г. Князева, М.Й. Коржанського, В.В. Костицького, З.Г. Корчевої, В.А. Ландіної, Б.М. Леонтєва, Н.О. Лопашенко, В.К. Матвійчука, М.І. Мельника, І.І. Митрофанова, В.О. Навроцького, О.В. Одерій, В.Д. Пакутіна, Є.А. Плотнокова, Г.С. Поліщука, В.М. Присяжного, А.М. Притули, Б.Г. Розовського, Н.Л. Романова, О.В. Сасова, Т.Л. Сергєєва, О.В. Скворцової, В.В. Сташиса, В.М. Стратонова, В.Я. Тація, В.П. Тихого, М.І. Хавронюка, І.О. Харь, С.В. Хиліук, Д.Б. Чуракова, О.І. Чучасєва, Ю.С. Шемшученка, В.А. Широкова, А.М. Шульги.

Формування цілей статті. Але сьогодні не сформовано єдиної думки щодо визначення поняття «злочин проти довкілля» (інакше: «екологічний злочин», або «екологічне кримінальне правопорушення»), що не сприяє однозначному розумінню цих термінів науковцями і практиками.

Термін «злочин» є складним словом, утвореним з основ іменника «зло» та дієслова «чинити», і означає «вчинення зла», «вчинене зло». Отже, злочин, в загальному розумінні, є заподіяння певного зла, певної шкоди інтересам суспільства. «Великий тлумачний словник сучасної української мови» містить такі визначення поняття «злочин»: «1. Суспільно небезпечна дія (чи бездіяльність), що чинить, заподіє зло людям. 2. Неприпустимий, ганебний вчинок. // Неправильна, шкідлива поведінка».

Виклад основного матеріалу. У статті 16 Конституції України [1] закріплено, що обов'язком держави є забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, збереження генофонду Українського народу. Тобто держава, з метою запобігти негативним наслідкам неправомірної поведінки людини щодо довкілля, має використовувати різні засоби впливу, в тому числі – кримінальну відповідальність. Норми про відповідальність за злочини проти довкілля виділено в окремий восьмий розділ Особливої частини КК України. Хоча деякі норми, що стосуються екологічних кримінальних правопорушень, можна знайти і в інших розділах Особливої частини КК України.

Наприклад, такий злочин проти довкілля, як екоцид, український законодавець відніс до злочинів проти безпеки людства і ввів його до розділу XX Особливої частини КК України «Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку». Ст. 441 КК України визначає екоцид як масове знищення рослинного чи тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також учинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу.

Ст. 414 КК України віднесена законодавцем до розділу XIX Особливої частини «Військові злочини». Основним об'єктом цієї статті названо порядок експлуатації військової техніки, а серед додаткових об'єктів визначено життя і здоров'я людини, довкілля. Диспозиція ст. 414 КК України: «Порушення правил поводження зі зброєю, а також боєприпасами, вибуховими, радіоактивними та іншими речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, якщо це заподіяло потерпілому тілесні ушкодження» [2].

Протидія злочинам проти довкілля з боку держави здійснюється також на підставі ратифікованих Україною міжнародних нормативних актів і норм національного законодавства, що закріплені в законах і підзаконних нормативно-правових актах (постанови Верховної Ради України, укази Президента України, постанови

та розпорядження Кабінету Міністрів України, інструкції і накази профільних міністерств і відомств).

Останнім часом в Україні відбуваються процеси адаптації національного законодавства, в тому числі екологічного законодавства, до законодавства Європейського Союзу. Відповідно до Закону України «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» пріоритет має надаватись законодавчим актам України, які сприятимуть правовому забезпеченню заходів щодо захисту довкілля та раціонального природокористування.

Серед причин необхідності визначення правової категорії «злочини проти довкілля» або «екологічні кримінальні правопорушення» можна виділити такі:

1) у чинному КК України злочини проти довкілля виділено в окремий восьмий розділ Особливої частини;

2) КК України не дає нормативного визначення понять «злочин проти довкілля» або «екологічне кримінальне правопорушення», хоча в той же час законодавець вважає за можливе визначити в ст. 401 КК України поняття військового злочину;

3) в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» ми не знаходимо визначення поняття «злочин проти довкілля», проте у ст. 68 зазначеного закону наводиться перелік порушень законодавства про охорону навколишнього природного середовища;

4) можна констатувати, що велика кількість правових термінів не знаходить прямого закріплення в законодавчих актах, хоча їх цінність для практики – правотворчої, правозастосовної, інтерпретаційної та право виховної – є очевидною. Без освоєння понятійного апарату юридичної науки практична діяльність у сфері права є ускладненою;

5) у практиці правозастосування постійно постають питання про розмежування злочинних і незлочинних екологічних правопорушень, однак чинний Кодекс України про адміністративні правопорушення також не містить терміну «екологічне правопорушення»;

6) серед вчених-екологів відбуваються постійні дискусії про значення спеціальних термінів.

Доцільно розглянути більш доцільно термінологію, яку використовує законодавець в нормативно-правових актах, що стосуються охорони довкілля. Базовим законом, який регулює питання екологічних правовідносин, є Закон України від 25 червня 1991 року «Про охорону навколишнього природного середовища». Цей закон є декларативним і спеціальних кримінально-правових і адміністративно-правових приписів не містить. Тому законодавець для реалізації положень зазначеного закону вніс певні юридичні норми до КК та КУпАП України.

Поняття «довкілля» законодавець використав в Господарському кодексі України (ст.ст.9, 13, 270, 293), Цивільному кодексі України (ст. 49, 246), Лісовому, Митному та Земельному кодексах, основоположному національному стандарті, державному класифікаторі, у Законі України «Про благоустрій населених пунктів». Сьомий розділ в КУпАП названо законодавцем «Адміністративні правопорушення у сфері охорони природи, використання природних ресурсів, охорони культурної спадщини».

Таким чином, ми бачимо, що законодавець ототожнює поняття «екологія», «довкілля» і «навколишнє природне середовище». Водночас у законодавця ми не знаходимо чіткого визначення в нормах понять «злочини проти довкілля», «злочини проти екології», «екологічні злочини», «екологічні кримінальні правопорушення». «Великий

тлумачний словник сучасної української мови» визначає термін «довкілля» як навколишнє середовище, природні умови, оточення, в якому існує жива істота, організм. «Великий енциклопедичний юридичний словник» визначає поняття «довкілля» як все те, що оточує людину. В екологічному аспекті поняття «довкілля» є тотожним терміну «навколишнє середовище». В такому значенні термін вжито у ст. 50 Конституції України [1].

Відповідно до тексту «Екологічної енциклопедії» довкілля є багатозначним поняттям, що вживається в різних контекстах: науково-природничому, суспільно-науковому, загальнокультурному. Від тлумачення змісту цього поняття залежать політичні та світоглядні підходи до розв'язання екологічних проблем. «Глибинні екологи» трактують довкілля як природу (біосферу) або сукупність природних основ існування людства, тому вважають за необхідне зберігати природу в еталонному вигляді, не допускаючи в неї людського втручання.

Екологи, що знаходяться на позиціях радикальної соціальної філософії, вважають, що природа не має сенсу поза людською діяльністю. Соціальні відносини і спосіб виробництва перетворюють природу на довкілля, створюючи різні його типи: урбанізований, ризикований, техногенний, соціокультурний. Довкілля охоплює: компоненти природи, людину, наслідки людської діяльності. Тому необхідно вдосконалювати способи створення довкілля, керувати ним і усувати негативні наслідки господарської діяльності, покладаючись на можливості науково-технічного прогресу. В наш час створений людиною світ стає відповідним світові природі, а наслідки господарської діяльності набувають планетарних масштабів, є потреба глибокого усвідомлення взаємодії людини і природи.

«Українсько-російський екологічний тлумачний словник» містить таке визначення: навколишнє середовище – середовище мешкання і виробничої діяльності людства, оточуючий людину природний і створений нею матеріальний світ. Навколишнє середовище включає природне і штучне (техногенне) середовище. Суспільне виробництво змінює навколишнє середовище, впливаючи на всі його елементи. Ця дія та її негативні наслідки особливо зросли в епоху науково-технічного розвитку. У широкому значенні в поняття «навколишнє середовище» включають матеріальні і духовні умови існування і розвитку суспільства. Інколи термін «навколишнє середовище» розуміють тільки як навколишнє природне середовище: у такому значенні він використовується в міжнародних договорах.

«Великий енциклопедичний юридичний словник» дає таке визначення: «Навколишнє природне середовище – це сукупність природних та природно антропогенних умов (земля, вода, ліси, надра, атмосферне повітря, рослинний і тваринний світ), що оточують людину та є необхідними для її життя і діяльності». Навколишнє природне середовище є визначальною передумовою життя людини і функціонування екосистем, що зумовлює необхідність його збереження і охорони. Відносини з охорони навколишнього природного середовища називають екологічними, а галузь права, яка регулює ці відносини, – екологічним правом.

Зазначені характеристики термінів «довкілля», «навколишнє середовище», «навколишнє природне середовище», дозволяє зробити такі висновки: а) термін «довкілля» позбавлений конкретного змістового навантаження, під ним можна розуміти всі об'єкти природи, що оточують людину, використання цього терміна породжує великі суперечності; б) поняття «навколишнє

середовище» є невизначеним і суперечливим, оскільки охоплює як природні об'єкти, так і антропогенні: будівлі, відповідну інфраструктуру; в) поняття «природа» і «природні ресурси» є широкими за змістом, вони стосуються в тому числі і тих компонентів, які людина не в змозі використовувати і охороняти.

Виклад основного матеріалу. Термін «екологічний злочин» одним з перших застосував в науковій літературі В.Д. Пакутін у дослідженні «К вопросу о месте норм об экологических преступлениях в системе законодательства и учебных курсах» в 1980 році. Цей термін можна вважати похідним від поняття «екологічне правопорушення», який був використаний С.В. Колбасовим в 1972 році під час обговорення практики застосування судами законодавства щодо охорони природи, яке відбулося на Пленумі Верховного Суду СРСР. Ця проблема порушувалась на засіданні Верховної Ради СРСР, яка в 1989 році прийняла відповідну постанову про невідкладні заходи щодо екологічного оздоровлення країни. Тобто проблеми ознак екологічних злочинів або екологічних кримінальних правопорушень вже тривалий час перебувають під увагою науковців, але єдиної позиції з цього питання так і не вироблено.

Так, наприклад, Е.М. Жевлаков визначає екологічні злочини як суспільно небезпечні, передбачені кримінальним законом винні, карані діяння, що посягають на суспільні відносини зі збереження якісно сприятливого природного середовища, раціонального використання його ресурсів і забезпечення екологічної безпеки населення. Підтримуючи думку науковців, О.М. Джужа вважає, що екологічні злочини – це передбачені кримінальним законом суспільно небезпечні діяння, що посягають на навколишнє природне середовище чи його окремі сфери (повітря, землю, надра, води тощо).

О.Л. Дубовик розуміє під екологічним злочином передбачене кримінальним законом та заборонене ним під загрозою покарання винне суспільно небезпечне діяння (дія чи бездіяльність), що посягає на навколишнє природне середовище та його компоненти, раціональне використання та охорона яких забезпечують оптимальну життєдіяльність людини, а також на екологічну безпеку населення та територій, і полягає у безпосередньому протиправному використанні природних об'єктів (або у протиправному впливі на них) як соціальної цінності, що призводить до негативних змін стану та якості навколишнього середовища. Вказана думка підтримується й іншими науковцями [4–11].

О.В. Виноградова пропонує таке визначення: екологічний злочин – це каране кримінальним законом суспільно небезпечне діяння, що посягає на екологічну безпеку й екологічний правопорядок і завдало істотної шкоди природному середовищу або створило загрозу її настання. О.С. Саїнчин та В.М. Стратонов екологічні злочини визначають як злочини проти довкілля і тлумачать як суспільно небезпечні, передбачені розділом восьмим Особливої частини КК України, винні діяння, що посягають на суспільні відносини, які забезпечують охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання його ресурсів та екологічну безпеку населення, вчинені суб'єктом цих злочинів. Вказану думку підтримує В.К. Матвійчук, який вважає поняття «екологічні злочини» некоректним, оскільки «екологічний» – це позитивна характеристика явища, а «злочин» є негативним явищем. За законами формальної логіки вони не можуть поєднуватися. Поняття «довкілля» не несе в собі змістового навантаження, тому слід використовувати термін «злочини проти навколишнього

природного середовища», який відображає суть таких діянь [10; 11].

У КК України законодавець використав термін «довкілля» як умовний вид скорочення терміна «навколишнє природне середовище». Хоча останній термін є більш змістовним, його громіздкість схилає до використання певного скорочення. Саме тому частіше використовують термін «довкілля» як вид скорочення терміна «навколишнє природне середовище» [2].

О.В. Одерій у своїй монографії пропонує таке визначення поняття «злочини проти довкілля»: одно-

рідна сукупність кримінально-караних діянь, що посягають на навколишнє природне середовище та його компоненти, характерними ознаками яких є однорідність і взаємообумовленість способів досягнення протиправної мети, наявності слідів екологічного спрямування та викликаних ними негативних наслідків [6].

На нашу думку, в подальшому, виходячи із загальної концепції кримінального права, предметом нашого дослідження будуть норми, які передбачені ст.ст. 236–254, 364, 366, 436–447 КК України.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 26.08.2022).
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 26.08.2022).
4. Шепітько В.Ю. Криміналістика: енцикл. словник (українсько-російський і російсько-український) / В.Ю. Шепітько ; за ред. В.Я. Тація. Херсон : Право, 2001. 560 с.
5. Хань Г.А. Проблеми планування та організації розслідування злочинів в ОВС. *Використання сучасних досягнень криміналістики у боротьбі зі злочинністю* : матеріали 3-ї міжвуз. наук.-практ. конф. студентів, курсантів і слухачів, м. Донецьк, 28 березня 2003 р. Донецьк, 2003. С. 132–133.
6. Заяць Д.Д., Степанюк Р.Л. Поняття взаємодії у боротьбі зі злочинністю: криміналістичний підхід. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2006. Вип. 32. С. 7–11.
7. Одерій О.В. Теорія і практика розслідування злочинів проти довкілля: монографія. Харків : Діса плюс, 2015. 528 с.
8. Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень: наказ МВС України від 14 серпня 2012 року № 700. *Офіційний вісник України*. 2012. № 84. Ст. 3408.
9. Багрий М. Взаємодія слідчого з працівниками підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. *Вісник Львівського університету. Серія «Юридична»*. 2013. Вип. 57. С. 315–321.
10. Про оперативну-розшукову діяльність: Закон України від 2 лютого 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.
11. Саїнчин О.С. Протидія незаконній міграції в Україні (криміналістичні, кримінологічні та оперативно-розшукові аспекти) : монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. 436 с.
12. Стратонов В.М., Захарченко О.В. Загальні положення взаємодії слідчого з органом дізнання в процесі розшуку та встановлення місця знаходження обвинуваченого. *Форум права*. 2011. № 1. С. 982–988.

References

1. Konstytutsiia Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. № 254k/96-VR [Constitution of Ukraine: Law of Ukraine] (1996, June 28). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 30. St. 141 [in Ukrainian].
2. Kryminalnyi protsesualnyi Kodeks Ukrainy vid 13 kvitnia 2012 roku № 4651-VI [Criminal Procedure Code of Ukraine] (2012, April 13) : URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (data zvernennia: 26.08.2022) [in Ukrainian].
3. Kryminalnyi kodeks Ukrainy vid 5 kvitnia 2001 roku [Criminal Code of Ukraine] (2001) / *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 25-26. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (data zvernennia: 26.08.2022) [in Ukrainian].
4. Shepitko, V.Iu. (2001). *Kryminalistyka: entsykl. slovnyk (ukrainsko-rosiiskyi i rosiisko-ukrainskyi) [Forensics: encyclopedia. dictionary (Ukrainian-Russian and Russian-Ukrainian)]* / V.Iu.Shepitko; za red. V.Ia.Tatsiia. Kherson : Pravo [in Ukrainian].
5. Khan, H.A. (2003). Problemy planuvannia ta orhanizatsii rozsliduvannia zlochyniv v OVS. Vykorystannia suchasnykh dosiahnen kryminalistyky u borotbi zi zlochynnistiui [Problems of planning and organizing the investigation of crimes in the Ukrainian Armed Forces.] : *materialy 3-yi mizhvuz. nauk.-prakt. konf. studentiv, kursantiv i slukhachiv, m.Donetsk - materials of the 3rd interuniversity. science and practice conf. students, cadets and listeners*. (pp. 132-133). Donetsk [in Ukrainian].
6. Zaiats, D.D., Stepaniuk, R.L. (2006). Poniattia vzaiemodii u borotbi zi zlochynnistiui: kryminalistychnyi pidkhid [The concept of cooperation in the fight against crime: a forensic approach.]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav - Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs*. (Vols. 32), (pp. 7-11). [in Ukrainian].
7. Oderii, O.V. (2015). *Teoriia i praktyka rozsliduvannia zlochyniv proty dovkillia: monohrafiia [Theory and practice of investigating crimes against the environment: monograph]*. Kharkiv: Disa plus [in Ukrainian].
8. Pro orhanizatsiiu vzaiemodii orhaniv dosudovoho rozsliduvannia z inshymy orhanamy ta pidrozdilamy vnutrishnikh sprav u poperedzhenni, vyavlenni ta rozsliduvanni kryminalnykh pravoporushen: nakaz MVS Ukrainy vid 14 serpnia 2012 roku № 700 (2012, August 14). [8. On the organization of cooperation of pretrial investigation bodies with other bodies and units of internal affairs in the prevention, detection and investigation of criminal offenses: order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated August 14, 2012 No. 700] . *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. № 84. St. 3408 [in Ukrainian].

9. Bahrii, M. (2013). Vzaïemodiia slidchoho z pratsivnykamy pidrozdiliv, yaki zdiisniuiut operatyvno-rozshukovu diïalnist [The interaction of the investigator with the employees of the divisions that carry out operative and investigative activities]. Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia «Iurydychna» - Bulletin of Lviv University. 'Legal' series, 57, 315-321 [in Ukrainian].

10. Pro operatyvnu-rozshukovu diïalnist: Zakon Ukrainy vid 2 liutoho 1992 roku [On operational and investigative activities: Law of Ukraine] Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy - Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. № 22. St. 303 [in Ukrainian].

11. Sainchyn, O.S. (2016). *Protydiia nezakonnii mihratsii v Ukraini (kryminalistychni, kryminolohichni ta operatyvno-rozshukovi aspekty): monohrafiia* [Combating illegal migration in Ukraine (criminological, criminological and operative-search aspects): monograph]. Kherson: Vydavnychiy dim «Helvetyka» [in Ukrainian].

12. Stratonov, V.M., Zakharchenko, O.V. (2011). *Zahalni polozhennia vzaïemodii slidchoho z orhanom diznannia v protsesi rozshuku ta vstanovlennia mistsia znakhodzhennia obvynuvachenoho* [General provisions of the interaction of the investigator with the inquiry body in the process of searching and establishing the whereabouts of the accused]. Forum prava, 1, 982-988 [in Ukrainian].

Zhuravel Mykola,

PhD in Law

(Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture, Odessa)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1572-6985>

DETERMINATION OF THE SUBJECT OF INVESTIGATION OF ENVIRONMENTAL CRIMES (LEGAL ANALYSIS)

The article is devoted to the analysis of scientific approaches to determining the essence of the criminal-legal characteristics of crimes against the environment. To date, no consensus has been formed regarding the definition of the term 'crime against the environment' (in other words: 'environmental crime' or 'environmental criminal offense'), which does not contribute to a clear understanding of these terms by scientists and practitioners. The problems of signs of environmental crimes or environmental criminal offenses have been under the attention of scientists for a long time, but a unified position on this issue has not been developed. Attention is paid to the need to distinguish such scientific concepts as 'criminal-legal characteristics of a certain type of criminal offense' or 'criminal-legal characteristics of a group of crimes.' The problem of forming a criminal-legal characteristic as a system of generalized data on typical signs of criminal offenses, taking into account the connections between elements, is considered. Recently, processes of adaptation of national legislation, including environmental legislation, to the legislation of the European Union have been taking place in Ukraine. According to the Law of Ukraine 'On the Concept of the Nationwide Program for the Adaptation of the Legislation of Ukraine to the Legislation of the European Union', priority should be given to legislative acts of Ukraine that will contribute to the legal provision of measures for environmental protection and rational nature management. The basic law that regulates issues of environmental legal relations is the Law of Ukraine dated June 25, 1991 'On Environmental Protection'. This law is declarative and does not contain special criminal and administrative legal provisions. The practical significance of the specified characteristic in the organization of the investigation of crimes against the environment, in the construction of methodological recommendations for the pre-trial investigation of this group of criminal offenses is emphasized.

Key words: crimes against the environment, criminal offense, criminal-legal and forensic characteristics, criminal proceedings, pre-trial investigation, forensic methodology.

Надійшла до редколегії 02.09.2022